

Zajązkowo_3
Karta wywiadu etnograficznego

Metryczka miejscowości		
Powiat	szamotulski	
Gmina	Pniewy	PN_ZA_003
Miejscowość	Zajązkowo	PN_ZA_003

Metryczka wywiadu			
Data realizacji	19.07.2013	Miejsce wykonania	Ogród informatorów
Czas trwania	1,5 h	Forma i wielkość	Plik WAV; brak informacji.
Przeprowadzający	M.C.	Komentarz	

Metryczka informatorów				
Kod	Płeć (K/M)	Wiek	Funkcja społeczna	Komentarz
PN_ZA_003	M	62 l.		Członek OSP, członek Rady Sołectkiej.
PN_ZA_003	K	62 l.		

Informacje etnograficzne	
Tematyka	Pozyskane informacje (ew. cytaty)
I. Toponomastyka i etnonimy	
Nazwy miejscowości (historyczne; zwyczajowe)	„Nazwa Zajączkowo pochodzi od zajęcy, których kiedyś było wiele na tym terenie.”
Nazwy lokalne (przysiółków, części wsi, pól, łąk, pojedynczych gospodarstw)	Zajączkowo za jeziorem, Zajączkowo nad szosą, Parcele, Huby – tak dzieli się wieś. Huba – to coś oddalonego od centralnej części wsi. Część miejscowości, która leży na uboczu. Mówi się „na cegielni”, czyli na terenie dawnej cegielni, która działała przed 1900 rokiem. Tam była kolejka wąskotorowa, która łączyła Zajączkowo z Nojewem przed Poborowem. Przeszła funkcjonować około 1928 roku.
Nazwy topograficzne (cieków wodnych, stawów, wzniesień, obszarów leśnych, toń wodnych, uroczysk)	Brak informacji.
Nazwy pojedynczych obiektów przyrody żywej i nieożywionej (pojedynczych drzew i głązów narzutowych)	Brak informacji.
Endonimy (nazwy własne grup lokalnych i regionalnych)	Brak informacji.
Egzonimy (nazwy zewnętrzne grup lokalnych i regionalnych)	„Zajączki” – nazwa o pozytywnym wydźwięku.

II. Folklor dawny i inne zjawiska kulturowe

Podania (opowieści) o wydarzeniach lokalnych

Historia o parobku, który ukradł jabłka.

W pałacu w Zajązkowie pewnego razu sprytny parobek nocą ukradł jabłka ze skrzynek. Miał długi kij, na którego końcu umieścił gwóźdź i w ten sposób wybierał jabłko po jabłku. Właściciel pałacu, gdy się o tym dowiedział to zabił parobka. Podanie głosi, że od tej pory w pałacu straszył duch zabitego chłopaka.

Lodownia – pomieszczenie przy pałacu, które spełniało rolę lodówki. Z pobliskiego jeziora zimą (jak były duże mrozy) wycinano tafle lodu, układali warstwami, to było przysypywane trocinami. Latem, gdy był potrzebny lód to wybierali go z lodowni. To informator zna ze słyszenia, miało się dzieć około 1800 roku.

Pałac był własnością dziedziczki Polki.

Nojewo jest wsią „poniemiecką”, w której po wojnie zamieszkali ludzie przesiedleni zza Bugu.

Zajązkowo to polska wieś, w której przed wojną tylko trzy gospodarstwa były niemieckie. Przed II wojną światową w Zajązkowie była szkoła niemiecka, do której chodziły dzieci z rodzin niemieckich z całej okolicy. Dzieci polskie chodziły do szkoły polskiej w Psarskim.

Wszyscy wysiedleni w czasie wojny gospodarze wrócili na swoje, rodzina informatora również.

Tradycyjne obrzędy (także te związane z tradycjami religijnymi) doroczne

1.	św. Andrzeja (Andrzejki)/św. Katarzyny (Katarzynki)	Brak informacji.
2.	św. Marcina/11 listopada	Informatorka piecze rogale – z makiem, z budyniem, z powidłami. W latach 60-tych (gdy informatorzy byli dziećmi

		„to była bieda i nie piekła”). Informator pamięta, że jak był dzieckiem to na świętego Marcina wybiegali z domu, żeby zobaczyć, czy śnieg pada. Jak padał to się mówiło, że „<i>Marcin na siwym koniu jedzie</i>” – oznaczało to, że zima idzie.
3.	Adwent	„Kiedyś bardziej to było, teraz mniej. Rodzice bardziej postu przestrzegali”. W latach 60-70-tych mieli sąsiada, który jeździł do Lwówka do olejarni z rzepakiem i sam tłoczył olej. W adwencie jedzą ziemniaki ugotowane w mundurkach polane olejem rzepakowym.
4.	św. Mikołaja (Mikołajki)	„Za prezentami zawsze my czekali. Na wieczór się wystawia buty...przy drzwiach, żeby Mikołaj miał bliżej...rano były prezenty”. Dzieci musiały wyczyścić buty wcześniej. Prezenty dostawali wszyscy – dzieci i dorośli. Były to słodczyce.
5.	Wigilia	Choinkę ubierają dorośli lub dorośli razem z dziećmi. Zostawiają jedno wolne nakrycie na stole. Przed kolacją zmagają modlitwę, opłatkiem dzieli matka rodziny. Potrawy przygotowywane w domu informatorów na Wigilię to: zupa grzybowa z makaronem, karp smażony podawany z ziemniakami i sosem greckim (ten sos to nowa tradycja, wprowadzona przez żonę informatora), karp w sosie śmietanowym, kluski z makiem (tradycja nabyta), pierogi z kapustą i grzybami, kompot owocowy, makowiec, sernik, pierniki lub piernik (przygotowany tydzień wcześniej). „Rodzice kiedyś to dwa tygodnie przed świętami robili, chowali przed nami w garnku, a my i tak znaleźli i powybiali.” Prezenty przynosił Gwiazdor, dzieci musiały zmówić pacierz i uściskać Gwiazdora.

		Więszy pęczek siana - snopek był wkładany pod stół, potem był zanoszony do bydła i między nie dzielony – „<i>żeby się dobrze chowało</i>”. Informator kontynuuje tą tradycję. Teraz się kolęd nie śpiewa, puszczone są z magnetofonu, telewizora. Pasterka o godzinie 24-tej, od paru lat odprawiana o godzinie 22-ej w kaplicy w Zajączkowie, a o 24-ej w kościele w Psarskim.
6.	Pierwsze i Drugie Święto Bożego Narodzenia	Odwiedzani są przez rodzinę. Święta spędzają rodzinnie.
7.	Sylwester/Nowy Rok	„Za młodości to jeździliśmy, zabawy...”. „Za naszych młodych lat psikusy sylwestrowe się robiło. Furtki wynosili, chowali bramy”. Od lat 90-tych nie ma już tej tradycji.
8.	Trzech Króli	„Za naszej młodości to żeśmy się przebierali za trzech króli” Chodzili i śpiewali kolędy, za to otrzymywali słodycze. Z kościoła bierze się mirę i kadzidło. „Żona zawsze rozgrzeje i obchodzi wszystkie pomieszczenie zamieszkane w domu” „to ma chronić przed chorobami i złem”. „Na budynkach gospodarskich (poświęconą kredą) trzy krzyżyki robię, a na domu, na drzwiach Kacper, Melchior i Baltazar i rok”.
9.	Kolędnicy	Teraz dzieci ze szkoły chodzą. Ksiądz organizuje grupę.
10.	MB Gromnicznej	Ze świecą do kościoła. Gromnice należało „ <i>ustroić</i> ” przybrać białą wstążką i mirtą. Gdy była burza – w dzień lub w nocy – poświęconą gromnicę stawiano na stole, siadano wkoło stołu, odmawiano litanie „Pod Twoją obronę...” lub różaniec - modlono się. Jest to tradycja przyjęta z domu rodzinnego.
11.	Karnawał, tłusty czwartek, koniec karnawału	„Jak byliśmy młodzi to przynajmniej jedną zabawę w karnawale.” Rodzice informatorów nie chodzili na zabawy

		karnawałowe. W tłusty czwartek pączki pieczone z powidłami. Ostatków nie obchodzą.
12.	Topienie Marzanny	W szkole.
13.	Środa Popielcowa	„Pościmy. Ściśle pościmy” Skromne śniadanie, obiad – śledzie, ziemniaki z olejem lub gzik. Jadą do kościoła. Do lat 90-tych znana była tradycja popielcowych żartów wśród młodzieży – wieszania małych, płóciennych woreczków wypełnionych popiołem, tak aby osoba, której się go przyczepiało tego nie zauważyła.
14.	Śródpoście	„Jeździmy na drogę krzyżową w piątki, w niedzielę na gorzkie żale.” Kiedyś więcej ludzi uczestniczyło w tych uroczystościach, teraz młodzi mają więcej pracy, poza tym jest lepiej i wszyscy odchodzą od kościoła. Przez cały rok utrzymują post w piątki.
15.	Niedziela Palmowa	„Ostatnie lata Caritas organizuje i sprzedaje przed kościołem, bo oni zbierają na tych biednych, w domu się nie robi” Wcześniej robiło się palmy z gałązek wierzbowych z gryczpanem (bukszpanem). Poświęconą palmę żona informatora wkłada do wazonu, który stawia przed ołtarzyku – figurka Matki Boskiej który informatorka ma w domu. Poświęconą palmę trzyma się „do następnej nowej”. „Przez rodziców przekazane, że jak poświęcone to się nie wyrzuca to się pali”.
16.	Triduum Paschalne	„Obowiązkowo wszystkie trzy dni do kościoła. W Wielki Piątek post. W Wielką Sobotę straż przy grobie pańskim” (poszczególne wioski się wymieniają co pół godziny). Rezurekcję obchodzą w sobotę w nocy, idzie procesja wokół kościoła, informator – jako strażak – wyprowadza księdza na procesję. W Wielką Sobotę obchodzi się w kościele poświęcenie ognia i wody. Wodę zabiera się do domu

		(świecenie pól w poniedziałek wielkanocny), a od poświęconego ognia ksiądz zapala paschał, który płonie cały rok.
17.	Wielkanoc (świecenie koszyczka) /Niedziela Wielkanocna	Święconka – chleb, kiełbasa, szynka, babka („pieczywo”), pisanki i jajka (obrane), sól i pieprz, własnoręcznie ulepionego baranka z masła, „dla dzieci - zajac, pomarańcze, kolorowe jajeczka”. Pisanki farbowane z zielonym życie, potem wyskrobywane wzory nożykiem. W latach 60-70-tych weszły farbki, pisaki i już przestano barwić w życie. „Tu jajka były obierane i potem w pierwszy dzień świąt była taka tradycja, że każdy miał kawałek jajka, listek szynki i od tego należało zacząć jeść śniadanie” Oprócz pokarmów z koszyczka podawano na śniadanie białą kiełbasę na ciepło, sałatkę warzywną, bigos, ostatnio również zurek (nabyte od córki). Obiadu w ten dzień już nie gotują.
18.	Poniedziałek Wielkanocny	Śmigus Dyngus. „Za rodziców tradycja była i ja to jeszcze kontynuuje – poświęconą wodę i ja w drugie święto ja obchodzę pola i święcę”.
19.	Zielone Świątki	„Kiedys my tatarak przynosiliśmy, a też ta tradycja ginie, wkładane między szyby, bo okna były podwójne, znad jeziora się brało”. „Piecze się drożdżowy placek, bo to takie tradycyjne rolnicze”. Placek suchy, bez owoców. Przestano umajać okna tatarakiem na początku lat 70-tych. Informator nie wie, dlaczego.

20.	Boże Ciało	Procesja idzie przez wieś Psarskie (tam jest parafia, do której przynależą mieszkańcy Zajązkowa), są cztery ołtarze, każda wieś ubiera jeden ołtarz (Zajązkowo, Karmin, Psarskie, Gnuszyn i Białkosz). W Zajązkowie mieszkańcy dzielą się na trzy grupy, w każdym roku ołtarz przystraja inna grupa. Z ołtarza zabiera się złamaną brzoźkę, która wbija się na zagony „żeby zając kapusty nie zżarł”. Na koniec oktawy są święcone wianki z ziół – modraki, rumianek, mięta, róże, dziki bez, macierzanka. Poświęcone wianki wiszą cały rok, do kolejnego święta aż zostaną spalone. Mają chronić dom.
21.	św. Jana	Brak informacji.
22.	MB Zielnej	„Odpust parafialny bardzo duży. Pierwszy taki odpust po żniwach.” Do domu zawsze zjeżdżało się dużo ludzi, przygotowywano odświętny obiad – rosół z makaronem, ziemniaki, pieczeń, kapusta, ciasto drożdżowe (to samo co na Zielone Świątki), sernik. W kościele Caritas przygotowuje wiązanek – zboża, kwiaty, zioła. Wiązanek przechowywane przez cały rok aż do kolejnego święta, wtedy są palone.
23.	MB Siewnej	Wcześniej nie było, potem za pewnego proboszcza zostało wprowadzone, ale teraz znów zaniknęło. Poświęcenie ziarna. „Prędzej nie było siane jak po ósmym”.
24.	Dzień Wszystkich Świętych/Dzień Zaduszny	Msza na cmentarzu, rodzina zjeżdża, na cmentarzu jest odprowadzana msza. „W dzień zaduszny na cmentarzu proboszcz zrobił różaniec, za ciemni” (wieczorem).
25.	Inne tradycyjne wydarzenia doroczne (cykliczne) istotne dla informatora	Tydzień przed Wielkim Piątkiem od paru lat jest organizowana procesja – droga krzyżowa przez wieś, zaczyna się o godzinie 20-ej. Wkoło wsi są poszczególne stacje, od stacji do stacji

		poszczególne „stany” niosą krzyż (stany – ministranci, strażacy, matki, mężczyźni, poszczególne wioski), zakończenie jest na cmentarzu. Nie odbywa się msza. Ta tradycja została wprowadzona pięć lat temu. Dni Krzyżowe – po Zielonych Świątkach a przed Bożym Ciałem. Obchodzone przez trzy dni. Najpierw jadą do Psarskiego na msze, po powrocie do procesja obchodzi trzy krzyże w intencji dobrych plonów. Od paru lat od 13 maja do 13 października do kaplicy MB Fatimskiej pana Winiaszewskiego, każdego trzynastego dnia miesiąca, od kościoła w Psarskim do kaplicy chodzi procesja; pod kapliczką odprawiana jest msza. Po mszy uczestnicy spotykają się w starej lodowni przy kawie i cięście. <i>„Poszczególne wioski przygotowują poczęstunek”</i> (Zajączkowo, Karmin, Psarskie, Gnuszyn i Białkosz).
Tradycyjne obrzędy rodzinne i okolicznościowe		
1.	Narodziny i chrzest	„Chrzest zawsze był w domu. Teraz się odchodzi od tego. Teraz się jedzie do restauracji.”
2.	Ślub i wesele	„Wesele zawsze było w domu. Teraz się odchodzi od tego. Teraz się jedzie do restauracji. Jak siostra się żeniła to tydzień przed to tutaj my budowali namiot, podłogę, meble my wynosili”.
3.	Śmierć i pogrzeb	„Stypa zawsze była w domu. Teraz się odchodzi od tego. Teraz się jedzie do restauracji.” Ojciec pani Elżbiety umarł w domu i był przez trzy dni w domu, sąsiedzi zbierali się na różaniec. „Teraz już pogrzeby z domu nie chodzą, kiedyś końmi się wiozło, karawanem (jeszcze w latach 70-tych, nawet do 80-tych), to był karawan parafialny, tylko do koni przystosowane, konie miały puszorki ozdobne, wyjazdowe” (puszorki to uprząż).

		Teraz zwykle w szpitalu ludzie umierają i zabierają do chłodni.
4.	Inne zjawiska	Brak informacji.
	Zespoły i tradycje folklorystyczne, śpiewacze, muzyczne, w tym: przeglądy i festiwale oraz twórcy słowa	Brak informacji.
	Tradycje kulinarne, w tym: produkt regionalny i lokalny, potrawy świąteczne, przepisy	Brak informacji.
III. Tradycje rękodzielnicze		
	Tradycje wytwórczości rękodzielniczej, sztuki ludowej oraz artystów nieprofesjonalnych	Informator robił koszyki wiklinowe na własny użytek, nauczył się podpatrując pracę wujka. Koszyki były potrzebne do zbierania ziemniaków czy jajek. Najpierw należało zebrać i uciąć witki wierzbowe, przesegregować – na dłuższe i krótsze. Pałak był z rokieciny (bo grubszy i twardszy), witki kładło się do wody, żeby były miękkie i przeplatało.
IV. Przejawy religijności tradycyjnej		
1.	Kapliczki i krzyże w miejscowości (okoliczności powstania, rok fundacji, fundatorzy)	We wsi są trzy krzyże, których historii informatorzy nie znają oraz jedna kapliczka. Kapliczkę po wojnie postawił sąsiad pan Kaczmarek w ramach podziękowania za szczęśliwy powrót, krzyże. Pan Winiaszewski postawił na swojej posesji kapliczkę Matki Boskiej Fatimskiej, około 17 lat temu, w miejscu, gdzie kiedyś stał stary drewniany kościół. Ten kościół był parafialny – Zajązkowski, ale po spaleniu (przed 1900-ym rokiem) parafię przenieśli do Psarskiego. Po tym kościele pozostał ołtarz, jako że był murowany.
2.	Miejsca cudowne (święte drzewa,	Brak informacji.

	gaje, źródelka)	
3.	Święte figury, obrazy, rzeźby	Brak informacji.
4.	Miejsca kultu religijnego	Brak informacji.
5.	Lokalne tradycje pielgrzymowania	Wymienione wyżej.
6.	Lokalne odpusty	W Psarskim w kościele w Matki Boskiej Zielnej na 15 sierpnia. Parafia jest pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny. W kościele o 12-iej jest suma odpustowa, po tym jest zabawa. Stragany z zabawkami, pierniki, loteria etc. – festyn parafialny z zabawą do północy. Na odpuscie zawsze były beczki z kiszonymi ogórkami, w latach 60-tych można było kupić ogórka za złotówkę.

V. Lokalne uroczystości i obchody świąteczne

1.	Dożynki	Parafialne i gminne. Parafialne – 5 wsi (Zajączkowo, Karmin, Psarskie, Gnuszyn i Białkosz), każda przygotowuje swój wieniec. Odprawiana jest msza, delegacja idzie do ołtarza z wieńcem. Gminne – organizowana jest msza, zespoły folklorystyczne tańczą, burmistrz dzieli chleb między ludźmi – „<i>żeby sprawiedliwie dzielił w gminie</i>”. Wieniec odbierany jest z kościoła, ten sam który był składany na dożynkach parafialnych. Wybierany jest starosta i starościna. Bawią się młodzi i dorośli.
2.	Dni gminy/wsi	Brak informacji.
3.	Lokalne festyny	W czerwcu – rowerowy objazd pól na terenie gminy Pniewy. Chętni z całej gminy ruszają, nie tylko rowerami, ale też samochodami, dorożkami z końmi. Co roku zaczyna się w innej miejscowości, na początek podawany jest poczęstunek – „<i>słodkim (bułki z masłem i miodem), kawą</i>”. Spotkanie na polu

		– omówienie odmian zbóż, oprysków (pogadanka rolnicza- edukacyjna). Na zakończenie poczęstunek - piwo i kiełbaski. Sponsorem są firmy rolnicze.
4.	Inne (np. organizowane przez szkoły, KGW, Domy Ludowe, Ośrodki Kultury)	Ochotnicza Straż Pożarna wspólnie z radą sołecką organizują Dzień Kobiet („<i>tradycyjny kwiatek dla pań</i>”), spotkanie opłatkowe, majówki oraz Święto Pyry. Święto Pyry organizowane jest we wrześniu, mieszkańcy przygotowują potrawy z ziemniaków (pyzy, placki ziemniaczane, frytki, kluski z kapustą ...). KGW nie istnieje.